

מקומו של המודיעין במשולש קלאוזביץ

צרכים מבצעיים בשטח הביאו לשיתוף פעולה פורה בין השב"כ לצה"ל ברמה הטקטית. אך הגיע הזמן למסד את היחסים האלה גם ברמות הגבוהות יותר

סא"ל ע'

הכיפורים - למעט חריגה קצרה בחלקה הראשון של מלחמת שלום הגליל ובאחרונה במלחמת לבנון השנייה - הייתה ישראל מעורבת רק בעימותים נמוכי עצימות. מדובר בכל המבצעים של צה"ל בלבנון לפני מבצע שלום הגליל, (ליטני ודומיו) ולאחר מכן העימות ארוך השנים בלבנון, האינתיפאדה הראשונה, מלחמת המפרץ והאינתיפאדה השנייה.

בעימות הנוכחי בין ישראל לפלסטינים הפך המודיעין מכלי תומך החלטה לכלי המעצב את האסטרטגיה של המערכה ולכלי מבצעי

בתפיסת הביטחון של מדינת ישראל, (שמבוססת על הרתעה, על התרעה ועל הכרעה)² לא חל למעשה שום שינוי מהותי מאז הקמת המדינה.³ התפיסה הזאת עוצבה על בסיס הלקחים שהופקו ממלחמת העצמאות⁴ (מעטים מול רבים) ועל יסודות המלחמה הקלסית והתאימה למלחמות מול אויב שהוא מדינה⁵ במלחמת העצמאות, במבצע קדש,⁶ במלחמת ששת הימים ובמלחמת יום הכיפורים. כתוצאה מהעדר מודל מתאים למציאות הישראלית מאז סיום מלחמת יום הכיפורים ועד היום בשילוב עם קיפאון והעדר עדכון בתפיסת הביטחון⁷ קיים מבנה לא יעיל מספיק ברמות המלחמה.⁸ המשמעות היא שקיים פער הולך וגדל בין המציאות לבין מבנה הצבא ומערכת הקשרים של הצבא עם גופי המודיעין והממשלה.

המודל

הפער לא חדר לתודעה בעוצמה כה רבה עד לעימות הנוכחי עם הפלסטינים למרות כתיבה רבה ודיונים בנושא שנערכו במערכת הביטחון. השוני בעימות הנוכחי היה שהמציאות גרמה למבנים שלמים להפוך ללא רלוונטיים. בכתבה שכתב אמיר אורן בעיתון "הארץ" - "אדון הפרשנים

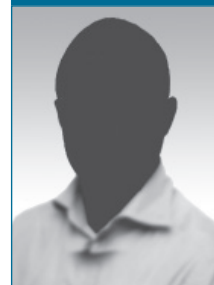
מודל קלאוזביץ עוסק במשולש היחסים בין הממשלה, הצבא והעם ואינו כולל את המודיעין. המאמר הזה עוסק בבחינה מחודשת של משולש קלאוזביץ לאור השינוי במקומו ובתפקידו של המודיעין בעימות נמוך העצימות. המאמר שלהלן נכתב אשתקד והוא תקציר מתוך עבודת סיכום שהוגשה למכללה לביטחון לאומי.

כידוע, בעימות הנוכחי בין ישראל לפלסטינים הפך המודיעין מכלי תומך החלטה לכלי המעצב את האסטרטגיה של המערכה ולכלי מבצעי. צורך מבצעי מהותי וגישה שילובית העלו לראשונה את ארגוני המודיעין, הנמצאים בדרך כלל בצל, אל חזית הבמה המבצעית. זה קרה בעימות נמוך העצימות המתנהל בתוך אזור עירוני צפוף, שבו המודיעין הוא המחולל העיקרי של הפעילות המבצעית. בו תלויה האפקטיביות של הפעולה, מידת הצלחתה ולעיתים קרובות גם מספר הנפגעים שיהיו בה. ניתן לטעון כי אין בכך כל חדש, אך במלחמה כפי שהיא נתפסה עד כה היה המודיעין רק כלי מסייע להחלטה, ואילו בעימות הנוכחי הפך המודיעין להיות הגורם המוביל בקבלת ההחלטות.

עיקרו של המאמר הזה עוסק בניתוח הפן החדש הזה בעימות בין ישראל לפלסטינים ובהצגת המשמעויות העולות מהשילוב המוצלח בין צה"ל לשב"כ בלחימה המתמשכת מול הפלסטינים בשנים האחרונות. מטרת המאמר היא להציג מודל חדש שעל פיו חשוב למדינת ישראל לשמר יתרון מהותי, הנובע מהממד המודיעיני שבמרכז השב"כ. שמירה על היתרון הזה דורשת גישה מבצעית ושילובית.

עימות נמוך עצימות אינו תופעה חדשה בעולם. המושג הופיע לראשונה בצבא האמריקני לאחר מלחמת וייטנאם בראשית שנות ה-70.¹ הסיבוב הנוכחי בעימות בין ישראל לפלסטינים נמשך כבר יותר מחמש שנים. למעשה מאז מלחמת יום

מפקד טייסת

מלחמת לבנון השנייה - חריגה קצרה מהדפוס של מלחמה נמוכת עצימות

מאז מלחמת יום הכיפורים - למעט חריגה קצרה בחלקה הראשון של מלחמת שלום הגליל ובאחרונה במלחמת לבנון השנייה - הייתה ישראל מעורבת רק בעימותים נמוכי עצימות

המלצות רבות ומשמעותיות. הציר השני מדבר על מבנה קהילת המודיעין, וגם כאן חשוב ונכון התייחסו שעושה הוועדה בין המחקר, הגופים החוקרים ואיחוד היכולות בתחומים השונים - למשל בתחום הסיגיני"ט.

למרבה הצער דבקה הוועדה במודל שהוא פחות טוב ממודל המודיעין הקיים, הרואה במודיעין תומך, מסייע ובחלקו מסכל. אני נחשפתי לחלקו הגלוי בלבד של הדו"ח, וייתכן שכיוונים נכונים יותר נמצאים בחלקו החסוי. לכן המלצתי היא לבנות מערכת ארגונית שתתאים למודל חדש המעמיד את המודיעין, כולל זה הצבאי, במרכז. על המערכת הזאת לפעול אופרטיבית בדרך שילובית.

החידוש העיקרי בעימות הנוכחי בין ישראל לפלסטינים מצוי במבנה החדש של רמות המלחמה. במקביל לסולם, הנע בין אסטרטגיה רבתי לרמה הטקטית (מהממשלה לצבא), נולד סולם מקביל המקיים אותה מערכת יחסים בין ראש הממשלה לשב"כ (כפי שמוצע באיור 1). השב"כ מנהל קשרי גומלין מסועפים בכל הרמות עם הצבא ללא יחסי כפיפות. בעימות הנוכחי הפך השב"כ למהותי, למשפיע ולפועל לא פחות ואולי אף יותר מהצבא מהרמה הטקטית ועד הרמה האסטרטגית - מהפעילות בשטח שהיא מוכוונת מודיעין שמתבסס על השב"כ ועד להשפעה על מעצבי המדיניות ברמת האסטרטגיה של העימות.

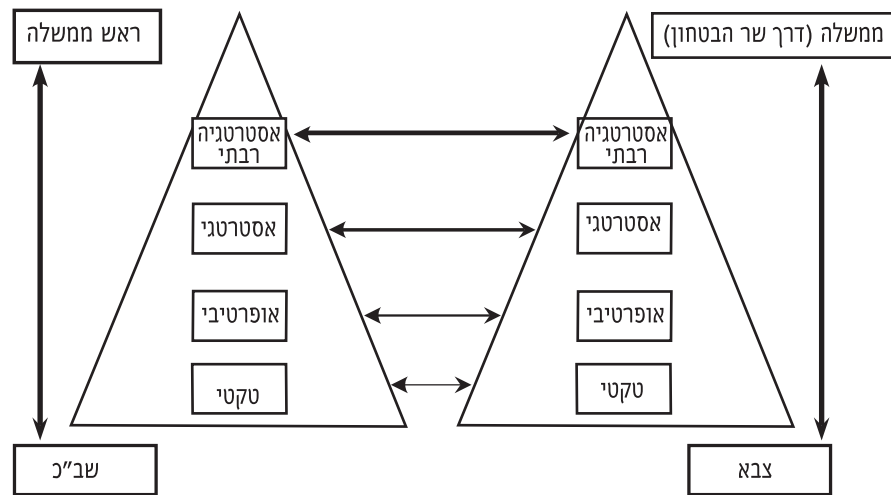
באיור 1 מתואר מודל רמות המלחמה שבו נמצא לצד הצבא - שפועל על-פי המודל של קלאוזוביץ - השב"כ שכלל אינו מצוי במודל המקורי. השב"כ נמצא בקשר ישיר עם ראש הממשלה ומקיים במקביל קשרים הדוקים עם שר הביטחון ועם הצבא בכל הרמות. מבנה השב"כ מתואר במודל המוצע כפירמידה המקבילה לצבא בכל רמות המלחמה (ראו איור 1). זאת אף שהשב"כ מצוי באותה הפירמידה ההיררכית וכפוף אד הוק

או משרת המבצעים⁹ - הוא מעריך את תפקידו העתידי של אמ"ן בתקופת הרמטכ"ל דן חלוץ. על-פי אורן יצעד אמ"ן בכיוון התכלית המבצעית העיקרית שלו - קרי מתן מודיעין חיוני לסגירת מעגלים מבצעיים - בדומה לתפיסתו של תת-אדמירל טום זליבור האמריקני, הרואה בהפעלת הכוח לחימה של קהילה שיתופית, שבה יש מעט מחיצות פנימיות. על-פי התפיסה הזאת על המודיעין להפוך לחלק מרכזי ברשת המבצעית ולא להישאר גוף נפרד המספק שירותים אד הוק ורואה את ייעודו בייצור אסטרטגי ובמתן הערכות לקברניטים.

ועדת שטייניץ, למרות היותה שנויה במחלוקת הן פוליטית והן עניינית, ערכה מחקר מקיף ויסודי, והמלצותיה הן מסמך מלומד שקשה לערער עליו. עם זאת, למרות התייחסות הוועדה לשנינו במבנה האיומים על מדינת ישראל¹⁰ והתייחסותה הספציפית לצורך במודיעין מסכל נגד טרור לא התייחסה הוועדה למיקום המודיעין בתוך מודל המתאר את חלקו של המודיעין בעימות נמוך עצימות דוגמת זה המתואר במאמר הזה. אך למרות זאת עשויות ההמלצות הארגוניות של הוועדה - ברובן המכריע - לשפר את יכולת ההתמודדות של המדינה ולהביא למבנה עתידי נכון יותר של קהילת המודיעין.

כיווני הפתרון נעים בשני צירים עיקריים: ציר אחד הוא זה הארגוני, שבו נדרש ליצור גוף מטה מתאם (מזכיר מדיני)¹¹ ומעליו ועדת שרים מצומצמת בראשות ראש הממשלה שתהיה האחראית על הצי"ח. ועדת שטייניץ גם אומרת כי הבלם העיקרי להנהגת השינוי הזה הוא רצונם של ראשי השירותים לשמר את המגע הישיר שלהם עם ראש הממשלה.¹² אולם הוועדה אינה מתייחסת לצידו השני של המטבע - לרצונם של ראשי הממשלה לדורותיהם לשמר את המצב הקיים. בציר הזה ישנן

איור 1: הפיכת השב"כ לגורם מקביל לצבא בעימות הנוכחי עם הפלסטינים

כיום פרק הזמן בין קליטת המידע בשב"כ לתרגומו להוראות מבצעיות הוא קצר ביותר. זה נובע - בין היתר - מכך שמדובר בארגון מאוד שטוח, שבו זרימת המידע למנהלים הבכירים היא מהירה ביותר. כך אנו מקבלים מקור מודיעין שקשה - אם לא בלתי אפשרי - להתחרות בו. לעיתים קרובות יש בפעולות של הצבא, כגון כניסה למחנה פליטים למבצע מעצרים גדול, ליווי מודיעיני בשטח של השב"כ והכוונה מודיעינית בזמן

אמת. אלה הם מאפייני העימות המוגבל, המחויב להגביל את הכוח שבו הוא משתמש ועם זאת מחויב להיות אפקטיבי. נכון שמתקיימות גם פעולות כאשר אין מודיעין, אך הפעולות האלה הן ברובן בעלות יעילות נמוכה מאוד וגורמות לנזק סביבתי ניכר. המודיעין למבצעים הופך להיות העיקר ובה בעת יוצר בעיות חדשות. המבצע בא בעקבותיו, וגם אם השגת המטרות מורכבת בשל מאפייני השטח העירוני והפעילות בתוך אוכלוסייה עוינת, עדיין המוביל בפעילות הוא הממד המודיעיני. ניתן להביא דוגמאות מהפעילות המבצעית שרווחה בעזה: כאשר נכנס כוח צבאי לפעילות רחבה בחיכוך גבוה ללא מודיעין ספציפי, הרגישו שני הצדדים לעיתים קרובות את התוצאות הקשות. יתר על כן, המודיעין הצבאי אינו בהכרח הרלוונטי ביותר ובוודאי שאינו המוביל. ההסתמכות היא על המודיעין מהשב"כ,

לצבא מסיבות מבצעיות או בגלל צרכים משותפים. מבחינה מבנית ומהותית אין כל קשר בין הגורמים עד (וכולל) רמת הדרג האסטרטגי.

וישנה נקודה נוספת הנוגעת ל"שחקנים" על-פי משולש קלאוזביץ. בעימות הנוכחי צף ועלה השב"כ שהוא שחקן מרכזי לא פחות מהצבא ושאינו מתואר במשולש קלאוזביץ. אין כל התייחסות במודל קלאוזביץ לגוף מודיעין שאינו צבאי. קיימות שתי אופציות לפחות לתאר את השב"כ בהתייחסות למודל קלאוזביץ. על-פי מודל קלאוזביץ מתקיים, כאמור, משולש המורכב מהצלעות הבאות: עם, צבא ומדינה. היחסים בין הצלעות מתארים את תפקוד המדינה בעת מלחמה. באיור מספר 2 השב"כ הוא כלי שרת של העם, של הממשלה ושל הצבא, מוכל בתוכם ומקיים קשרי גומלין מעגליים עם כולם. ניתן לתאר את השב"כ גם כלוויין המקיים קשרי גומלין עם כל הרמות, אך כפיפותו היא ישירה לראש הממשלה בלבד.

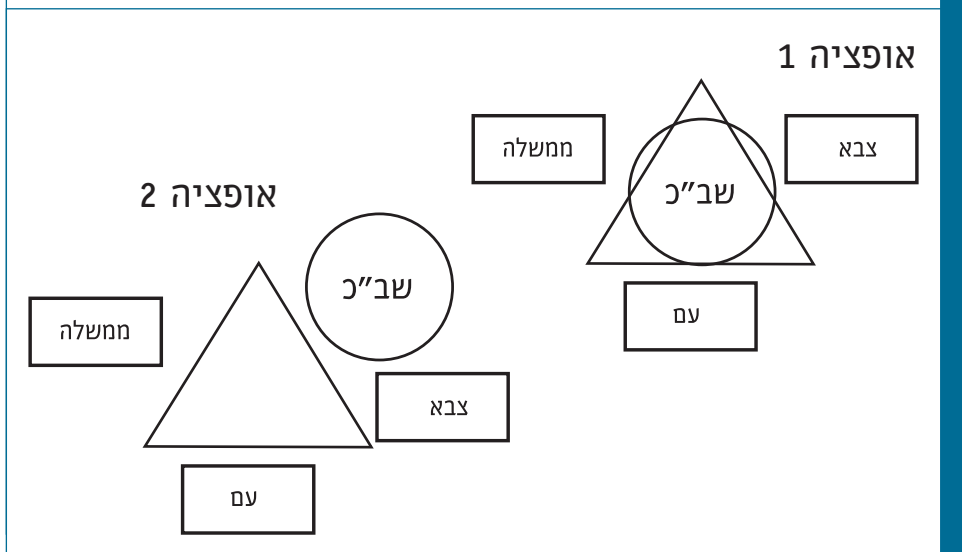
המאמר הזה מעלה רעיון חדש, שעליו לא נכתב עד כה בצורה משמעותית, רעיון שבבסיסו מודל אחר לתפיסת המציאות. מדובר במודל הנובע מתוך הפעילות המבצעית של העימות הנוכחי ומנסה לתאר באופן אחר את המציאות הקיימת ואת הבעיות הנובעות מאי-ההתאמה לצורת החשיבה ולמעשים בשטח. בפועל נמצא השב"כ במרכז המשולש ונוגע בכל צלעותיו - הממשלה, הצבא והעם.

מודיעין מוביל מבצעים - זוהי ליבת השינוי. משמעות המודיעין היא, אם כן, שברמה הטקטית מח"ט היוצא לפעולה על סמך מודיעין מפעיל את כוחותיו במקום שבו סיכויי ההצלחה שלו הם הטובים ביותר. כוח יוצא למבצע בעיקר על סמך המודיעין. למעשה, רבות מהפעולות האפקטיביות ביותר, שאינן פעולות שגרה של הכוח, נעשות על-פי המודיעין המגיע לאו דווקא בצינורות של חיל המודיעין.

כיום פרק הזמן בין קליטת המידע בשב"כ לתרגומו להוראות מבצעיות הוא קצר ביותר. זה נובע - בין היתר - מכך שמדובר בארגון מאוד שטוח, שבו זרימת המידע למנהלים הבכירים היא מהירה ביותר

שמתחיל ברמה הטקטית של המעצר בחטיבה המרחבית, נמשך דרך מודיעין שעשוי לשנות את מדיניותו של מפקד הפיקוד, או שהשב"כ (מביא המודיעין) פועל הפוך מהמדיניות הזאת, שכן הוא אינו כפוף לצה"ל ומייחס חשיבות עליונה לפעולות הסיכול. לעיתים מתקבלות החלטות אסטרטגיות-מדיניות בעקבות מודיעין מדויק ואפקטיבי המגיע מהשב"כ - החלטות המנוגדות לעיתים למדיניות צה"ל.

איור 2: שתי אופציות למיסוד יחסי השב"כ עם הצבא

לעיתים קרובות נשמעת הטענה שההחלטות על הפניית משאבי מודיעין (כגון איסוף) מתקבלות על-פי סדר העדיפויות של השב"כ ולא על-פי סדר העדיפויות של הצבא - בין אם במשותף עם הצבא ומתוך זהות מטרה ובין אם בכפיית הדעה על הצבא תוך ניצול היותו של השב"כ גוף בלתי תלוי בשרשרת הפיקוד של הצבא. במילים אחרות: המודיעין שמגיע מהשב"כ הפך להיות גורם מכוון, מתעדף, מבצע ולעיתים אף מחליט.

חשיבות המודיעין שמגיע לצבא ממקור חיצוני היא רבה במיוחד ברצועת עזה, שבה לא נמצא הכוח הצבאי בקרב האוכלוסייה והוא נדרש להיות אפקטיבי, זריז וממוקד כדי לא לספוג אבדות ולא לגרום לנזק סביבתי.

התפתחות טקטית שהפכה לאסטרטגיה התרחשה עם תחילת העימות הנוכחי. ישראל לא הייתה מוכנה כראוי להתמודדות בעימות בעצימות נמוכה. מתייחס לכך בפירוט גל הירש¹³ בכותבו כי "הרעיון המערכתי התפתח עם המערכה - לעיתים הקדים אותה ולעיתים צעד בעקבותיה". בהמשך כותב הירש על שלבים שונים (המנהרה אל הסדר הקבע, הכלה, מינוף וכו') עד להכרה שזו מלחמה מסוג שונה, אבל זוהי מלחמה (ולא עימות מוגבל שהוא מושג עמום). חלף זמן עד שההכרה הזאת הפכה להיות גם נחלתו של הדרג המדיני.

השב"כ, לעומת זאת, הקדים בהרבה את הצבא בנושאים האלה. כשאני כותב צה"ל, אני מכוון לדרגי המערכה והאסטרטגיה. הדרג הטקטי והאופרטיבי הכירו היטב את המציאות.

השינוי בהתמודדות החל ברמה הטקטית גם בתוך הצבא וגם ביחסי הצבא עם השב"כ. מהטקטיקה טיפס שיתוף הפעולה, הפך לשילוביות מודיעינית ומבצעית והגיע לרמה האופרטיבית והאסטרטגית. התפתחות הסיכול הממוקד היא דוגמה מצוינת לסוג הזה של שילוביות בין חיל האוויר לשב"כ ברמה הטקטית והאופרטיבית, אך למעשה התקיימה ומתקיימת השילוביות הזאת בגזרתו של כל מח"ט מרחבי.

היחסים בין הדרג הצבאי לדרג המדיני הם נקודה נוספת שיש להתייחס אליה בהקשר לעימות הישראלי-פלסטיני. כפיפות הרמטכ"ל לממשלה דרך שר הביטחון היא הגורם המוביל את דרכי ההתמודדות של הצבא עם האויב. זוהי הדיקטטורה המדינית, שאותה מתרגם הרמטכ"ל מהרמה המדינית אל הרמה הצבאית-אסטרטגית ולרמה המערכתית והאופרטיבית. צורת

היחסים הזאת עבדה באופן סביר במלחמות גבוהות העצימות. בעימות הנוכחי עם הפלסטינים, בשל המשמעות האסטרטגית של כל פעולה טקטית ("הרב"ט האסטרטגי"),¹⁴ מתקיים קשר ישיר ולעיתים בלתי אמצעי בין ראש הממשלה לגורמים הטקטיים המבצעים (ראו איור 1). נוסף על כך, כאמור, נכנס לזירה שחקן נוסף, השב"כ, שכפוף ישירות לראש הממשלה. השב"כ נותן מידע קריטי להחלטה בזמן רלוונטי.

לאורך זמן נוצרת כאן אנומליה במערכת היחסים בין הדרג המדיני לדרג הצבאי במצב מלחמה. זו אנומליה בשל העובדה שאת האסטרטגיה אמור לקבוע הצבא, שהוא הזרוע הביצועית של המדינה לנושאי ביטחון - במיוחד בעימות מזוין. בעימות הנוכחי השב"כ הפך להיות גורם מכריע בעיצוב אסטרטגיית הלחימה. נוסף על כך הוא הפך להיות חלק בלתי נפרד מהכוחות הלוחמים בכל הרמות.

פוטנציאל הרחבת הפתרונות בגישה השילובית (שינוי משולש קלאוזביץ)

מתוך האמור לעיל נובע צורך ברור להקים מפקדה לכוחות מיוחדים שתאחד יכולות ותיצור פתרונות יצירתיים ושילוביים שאינם מתממשים כיום למרות צרכים מבצעיים חיוניים. נראה שהקושי נובע מחץ בין-ארגוני שפוגע ישירות ביכולת המבצעית. מפקדה כזאת תהיה גוף שמפתח ידע בין-ארגוני בתווך החסר של פתרונות שילוביים.

התפיסה הקיימת של הפעילות הצבאית הקלסית דיברה על הגדרת הבעיה והפתרונות בעיקר על-פי חלוקה ארגונית או גזרתית. הפיקוד אחראי על מרחב מסוים או על גזרת לחימה או על איום מסוג מסוים. חיל האוויר אחראי למטרות מסוג מסוים (ואפילו המודיעין הייעודי שלו הוא נפרד) או למרחב העומק.

גופים שמחוץ לצבא כלל אינם מעורבים בלחימה בזמן אמת, וזו אינה נחשבת למשימה או לייעוד של הגופים האלה. השינויים שחלו במאפייני הלחימה עצמה מביאים לידי כך שהתפיסה נחלקת לתחומים: בתחום הארגוני חלה הפרדה בין אמ"ן, השב"כ והמוסד. בתחום המודיעיני קיימת הפרדה בין מודיעין סיכולי למודיעין תשתית ויצירת מטרות. העדר הגדרה ברורה של אחריות וסמכות גורם להפרדה במקום לאיחוד היכולות. העובדה שהגופים אינם פועלים במשותף לפני או במהלך הכנת התפיסה המבצעית או הפקודה להתמודדות עם משימה מסוימת גורמת להכנה לא יעילה של הכוח לקראת פעילות נדרשת, ומשום כך הפוטנציאל אינו מנוצל באופן מיטבי. לכל גוף יש יתרונות וחסרונות בתחום האיסוף, העיבוד או

כיום קיים פתרון מערכתי אחד להידרדרות בגבול לבנון, והוא הפתרון הצבאי. קיימות פקודות מבצע לכיבוש חוזר של השטח תוך ניצול העוצמה הצבאית. השאלה היא אם התפיסה הזאת של השתלטות צבאית היא אפקטיבית

התקיפה. דרך העבודה כיום אינה מאפשרת את השלמת הפערים על-ידי גופים מקבילים. ובעקבות ההתמודדות הפנימית נוצר מצב של אי-מיצוי פוטנציאל מערכתי.

נשאלת אם כך השאלה: כיצד ניתן לשפר את ההתמודדות עם אתגרים צבאיים, שבהם היעלמות שדה הקרב היא מרכיב מרכזי, וחסרה בה החשיבה המערכתית שתמצה את הפוטנציאל הטמון בכל אחד מהגופים?

הכיוון הכללי לפתרון הוא חשיבה מטריציונית ומוכוונת משימה או ייעוד ולא חשיבה ארגונית. נוסף על כך יש להתייחס לבעיה לא רק בראייה צבאית, אלא יש להתייחס אל כלל היכולות של מדינת ישראל כדי להגיע לפתרון. נדרש חיבור בין תהליכי ההכנה וההתכוננות ברגיעה לתהליכי הפעילות המבצעית בזמן אמת.

יש אפוא צורך לייצר פתרונות מחוץ לקופסה ולא דווקא על-ידי הזרוע הצבאית.

לשם דוגמה ניתן לבחון את אשר התחולל בגזרה הצפונית. מהו הפתרון העכשווי הקיים נגד הידרדרות אפשרית? כיום קיים פתרון מערכתי אחד, והוא הפתרון הצבאי. קיימות פקודות מבצע לכיבוש חוזר של השטח תוך ניצול העוצמה הצבאית.

השאלה היא אם התפיסה הזאת של השתלטות צבאית היא אפקטיבית. מהי משיגה בעצם? התנפלות ולחימה מבוצעת לשם הכרעת החיזבאללה בפרק זמן של חודשיים? האם ניתן להכריע את החיזבאללה במשך פרק זמן כזה? האם בהפעלת כוח צבאי איננו מבטאים את חוסר הרלוונטיות שלנו?

ניתן לחשוב על פעילות בקטיגוריות חדשות דוגמת מסתערים ומעבר דרך קירות. או לדוגמה, ניתן לממש את יכולות החקירה האופרטיבית של השב"כ אל מול גזרה נתונה בלבנון כדי לקבל מודיעין אפקטיבי בזמן קצר. פתרון אחר יוכל להיות שילוב של משרד החוץ או של המוסד במהלך סדור של הלחימה כדי להשיג את האפקטים הרצויים.

אולם אין די ביצירת קטיגוריות חדשות כדי לסגור את פער היכולות שבין צה"ל לבין היריב, שכן אז מדובר רק בסתגלנות. אם הסביבה אינה מתעצבת, והיריב גורר את צה"ל לדפוס סתגלני, אזי לא השתנה כלום.

מהי אפוא המסה הקריטית המערכתית שיכולה להוליך לשיבוש הסתגלנות (אדפטביליות) אצל האויב? פתרון אפשרי הוא פעולה שילובית המבוססת על מודיעין כלל גופי שחותרת לפגיעה בשלושה ממדים, אשר תביא לשיבוש האדפטביליות של מערכת היריב: פגיעה בהנהגה גם ברמה האסטרטגית של היריב, גם ברמה האופרטיבית ובחלק מהרמה הטקטית. פגיעה במסה קריטית מסוימת מונעת מהיריב להפעיל את היכולת האדפטבילית שלו. אנו מניחים שפגיעה באדפטביליות עוברת דרך הפגיעה בהנהגה.

פגיעה בתווך שבין הרמות תפגע ביכולת של מערכת היריב לעצב את טקטיקת ההיעלמות הבאה באמצעות פעילות מתואמת.

פגיעה בצינורות האספקה היא אמצעי לחימה נוסף, ובכלל זה פגיעה בתזרים המזומנים שבאמצעותו יוצר היריב הלכה למעשה את היכולת החדשה, שנובעת מצורת הלחימה החדשה שעוצבה. לכן כאשר מבוצעים סיכולים ממוקדים הפוזרים במרווחי זמן לא משתבשת היכולת האדפטבילית של המערכת כולה, שכן יש מחליפים לאלה שחוסלו.

איך יוצרים אפוא גמישות מספקת למימוש האדפטביליות? קשה למערכת להשתנות בקצב המתאים, מכיוון שהארכיטקטורה הארגונית אינה מביאה לשינוי מתמיד אם אין מערערים על הנחות היסוד.

ממודיעין למבצע למבצע למודיעין - לקראת יחסים חדשים בין המבצעים למודיעין

אנו נעים מפעילות מוכוונת מודיעין מטרה לפעילות מציפת אויב בתא השטח, דהיינו אנו מחוללים באזור הפעולה השתנות רב-ממדית כדי להקדים את השתנות האויב. אף שהשב"כ סיפק מודיעין משמעותי בנוגע לסיכולים הממוקדים, התחושה בשטח הייתה לעיתים קרובות שהפעילות עדיין חסרת מודיעין.

לחלק מהפעילות הזאת אין משוב מיידי, מכיוון שאין מודיעין פוזיטיבי ספציפי על מיקום האויב שנוטה לצלול. אנו יוצרים פעילות על יסוד מודיעיני לא מדויק (קצה חוט על פעילות בתא שטח מסוים) שמציפה את האויב. זוהי תפיסה שמדגישה את תא השטח ולא את המטרה. היתרון בגישה הזאת הוא שהיא מאפשרת לתקן, דהיינו לשנות גישה אחרי ניסויים. בשל הטבע

הרשתי של האויב פעילות בתא שטח מסוים מעלה אותו בתא שטח אחר. זוהי גישה פרו־אקטיבית ושל גירוי-תגובה, שיש בה מערכת יחסים חדשה בין המבצעים למודיעין. מיחסים לינאריים - קודם המודיעין ואחר כך המבצע - מתקבל שילוב חדש, שבו אלה מזינים את אלה לאורך סדרה של פעולות שסוגרות בהדרגה על האויב במרחב מוכל.

סיכום

המאמר הזה בחן את הופעתו של שחקן חדש בעימות הנוכחי, שחקן שעד כה היה חבוי בצללים ומילא תפקיד חשוב, אך לא מכריע, בעימותים החיצוניים של מדינת ישראל עם אויביה - השב"כ. בעימות הנוכחי עם הפלסטינים, המשלב מאבק בגורמי פנים וחוץ, הפך המודיעין להיות הציר שסביבו נעה המערכה. למודיעין יש פוטנציאל לצמצם את פרדוקס הכוח, הוא נותן אפשרות לפגוע במפגע והפך את הלחימה בטרור ליעילה. כאשר בתחילת העימות היה קשה לצבא להתמודד עם מציאות עימות שונה ולשנות את מסגרות החשיבה והאסטרטגיה שלו, נכנס השב"כ במהירות לחלל שנוצר והיה גורם מוביל לשינוי אסטרטגיית המלחמה של ישראל.

למרבה השמחה אין המציאות מחכה למודל כדי להתעצב, בייחוד כאשר מתקיימים צרכים מבצעיים משותפים חזקים של

בעימות הנוכחי השב"כ הפך להיות גורם מכריע בעיצוב אסטרטגיית הלחימה. נוסף על כך הוא הפך להיות חלק בלתי נפרד מהכוחות הלוחמים בכל הרמות

הגופים הנלחמים נגד אותו האויב. מה גם שהשילוביות, אשר צמחה מהדרגים הטקטיים, יצרה רקמת יחסים בריאה בין הצבא לשב"כ מתוך הכרה ביתרונותיו של כל גוף ומתוך תלות הדדית. נוסף על כך נראה כי מדינת ישראל מצליחה להתמודד בצורה מוצלחת ומעוררת הערכה בעימות נמוך עצימות מורכב וממושך תוך יצירת כלים טכנולוגיים ותודעתיים, המביאים לתוצאות טובות, וחלקם נסקרו לעיל. הבעיה מתחילה בהגדרה התיאורטית של היחסים בין הגופים ברמות העליונות.

מי יכול לעסוק בנושא? זה כמה שנים ברור כי תפיסת הביטחון הישראלית אינה מתאימה למציאות. נוסף על כך ברור כי המבנה שנוצר בין גופי המודיעין השונים לבין צה"ל, המועצה לביטחון לאומי, משרד הביטחון ומשרד ראש הממשלה אינו נכון ובוודאי שאינו יעיל. העובדות האלה לא הביאו לשינוי המצב למרות עיסוקם של רבים, בכירים וטובים בנושא הזה. הסיבה לכך היא ריבוי האינטרסים שהביא להקפאת המצב. על ועדת מרידור לעסוק בנושא, אך יש בה איזון אינטרסים שספק אם יביא לשכלול המערכת ולפיתוח מבנים היררכיים ודרכי מחשבה כדי לשרת תכליות מבצעיות. הצעות רבות הוצעו

בוועדת שטייניץ, חלקן מתוות כיוונים נכונים.

חלפו הימים שבהם ארגון זה או אחר עשה את העבודה לבדו. כוחנו בשילוב הכוחות, ושומה על הדרגים הבכירים לעשות מעשה. המאמר הזה מציע מבנה תיאורטי ראשוני בלבד. הכיוונים המוצעים מכאן הם: בחינת המודל המוצע ותקפותו, עיסוק בנושא המבני מתוך ראיית המודיעין בצורה שונה לחלוטין, יישום ההמלצות האופרטיביות בנוגע לצוותי החשיבה והקמת מפקדת כוחות מיוחדים בין-זרועית ובין-ארגונית, שם טמונים זרעי הפתרון לעימותים הבאים.

הערות

1. Joint Chief of staff, JCB PUB 1-01, Washington DC, Government Printing, 1989, p. 214
2. ראו: ישראל טל, **ביטחון לאומי - מעטים מול רבים**, דביר, תל-אביב, 1996, עמ' 126-134
3. ראו: חיים נדל, **המחשבה הצבאית של צה"ל בין מלחמת ששת הימים למלחמת יום הכיפורים 1967-1973**, אמ"ץ תוה"ד, המחלקה להיסטוריה, 2004, עמוד 2
4. ראו: יגאל אלון, **מסך של חול - ישראל וערב בין מלחמה לשלום**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1968, עמ' 60
5. ראו: שמעון נווה, "הגנת ישראל במאה ה-21", **מערכות** 355, ינואר 1998, עמ' 46-48. במאמר הזה מתייחס נווה לקיפאון בתפיסת הביטחון הישראלית ומסביר את הבעייתיות הנובעת מאי-בחינה רצופה של המערכת המושגית (בלשון הצבא: הדוקטרינה הצבאית).
6. יגאל אלון, **שם**, עמ' 200
7. שמעון נווה, **שם**, עמ' 52. בסיכום המאמר מתאר נווה את הפער בין המציאות המתהווה לבין האסטרטגיה הקיימת ומציע לחולל את המהפכה האסטרטגית הבאה.
8. חיים נדל, **שם**, עמ' 5
9. אמיר אורן, "אדון הפרשנים או משרת המבצעים", **הארץ**, 24 ביוני 2005
10. יובל שטייניץ, **דין וחשבון, כרך א' - הוועדה לחקירת מערך המודיעין בעקבות המלחמה בעיראק, 2004**, עמ' 36-38. הוועדה מתייחסת למקום שתופס אמ"ץ בנושאים שונים, כגון המחקר המדיני, וקובעת כי קיים הכרח לשנות את המבנה של קהילת המודיעין בתחומי המחקר והסיגיני"ט. הוועדה גם יוצאת בתוקף נגד ההיררכיה בין שירותי המודיעין בכל הנוגע לקשר הישיר עם ראש הממשלה ומדינשה את העדר הפלורליזם שנדרש על-פי מסקנותיה של ועדת אגרנט. הוועדה גם מצדדת בהקמת גוף מטה מודיעיני שיכלול מזכיר מודיעיני בדומה למזכיר הצבאי.
11. **שם**, עמ' 64 ועמ' 74-76
12. **שם**, עמוד 74. הרעיון עלה פעמים רבות, כולל בדו"ח ורדי בשנות ה-90.
13. גל הירש, "מיעופרת יצוקה" לדרך אחרת - התפתחות המערכה בפיקוד המרכז 2000-2003", בתוך: חגי גולן ושאל שי (עורכים), **העימות המוגבל**, מערכות, 2004, עמ' 239-250
14. **שם**, עמ' 240

